

ÇUKUROVA'DAN GÖÇ EDEREK SAFEVİ DEVLETİ'NİN HİZMETİNE GİREN TÜRKMENLER: VARSAKLAR VE DULKADİRLİLER

Erol KELEŞ*

Özet

XVI.yüzyılın başında Akkoyunlu Devleti'nin dağılmasıyla birlikte Anadolu'dan bu arada Çukurova'dan bazı Türkmen boylarının İran'a göç ettikleri bilinmektedir. Esasen bu neviden göçler daha İlhanlılar döneminde başlamış Kara Koyunlular ve Akkoyunlular dönemlerinde devam etmiştir. Ancak esas büyük Türkmen kitlelerinin İran'a göçü Safevi devleti'nin kuruluşundan itibaren meydana geldi. Özellikle Osmanlı-Safevi mücadelesiyle de zirveye çıkan bu göç hareketleri İran'da büyük Türk nüfusunun oluşmasına neden olurken Anadolu'nun özellikle orta ve doğu kesimleri bundan olumsuz etkilendi.

İran'da Safevi devleti'nin kuruluşunda yer alan devletin değişik kademelerinde ve özellikle askeri teşkilatında önemli görevleri üstlenmiş Türkmen toplulukları arasında Tarsus ve Adana yöresi Varsakları ile Dulkadir yöresi Türkmenlerini de görüyoruz. Şeyh Cüneyt'in Anadolu'daki faaliyetleri sırasında Varsaklar arasında propaganda yaparak taraftar topladığı tespit edilmektedir. Nitekim Varsaklar Safevilerin kuruluşunda da önemli rol oynamışlar ve devletin hassa askeri olan *korucular* arasına dahil edilmişlerdir. Maraş ve Bozok'ta yaşayan Dulkadirli Türkmenlerine mensup bazı oymakların da Safevi devleti hizmetine girdiği ve aynı şekilde hassa kuvvetleri olarak teşkil edildikleri görülmektedir. İşte araştırmamızın esas konusunu da Çukurova ve Dulkadir bölgesinden İran'a göçerek Safevi Devleti'nin bürokrasi ve askeri teşkilatında görev almış bu Varsak ve Dulkadirli Türkmenleri oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Safeviler, Türkmen, Varsak, Çukurova, Dulkadir, Oymak.*

* Uzm. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, MALATYA/TÜRKİYE
erlks44@hotmail.com

TURCMANS WHO MIGRATED FROM CUKUROVA AND ENTERED SAFAVID STATE'S SERVICE: VARSAKS AND DULKADIRS

Erol KELEŞ*

Abstract

At the beginning of the XVI. Century with the dissolution of Aq Qoyunlu State, Turchman tribes from Anatolia and Cukurova are known to migrate to Iran. Essentially this kind of migrations started in the era of the Ilkhanate, and continued in the period of Qara Qoyunlu and Aq Qoyunlu. However, the greatest migration of Turchman states to İnan started with the establishment of Safavid state. Especially the Ottoman-Safavid İnan struggle that climaxed with migration movement influenced middle and east parts of Anatolia negatively while it caused to have a great deal of Turkish population.

Turcmans who had great missions in the establishment of Safavid State in İnan in different stages of state especially in military force include Tarsus and Adana Varsaks and Dulkadir region's Turcmans. Collecting supporters among Varsaks through propaganda was Sheikh Cuneyd's activities. Indeed, Varsaks played important roles in the establishment of Safavid State and were included as special security force of the state. Some members of the Dulkadir Turcmans tribe living Maras and Bozok also serviced Safavid Empire and they were also kept as special security force.

The main part of my research is to explain these Varsak and Dulkadir Turcmans who had missions in Safavid State's bureaucracy and military force by migrating to Iran from Dulkadir region.

Keywords: *Safavids, Turcman, Varsak, Cukurova, Dulkadir, Tribe.*

* *Uzm. İnönü Universty Institute of Social Sciences Department of History, MALATYA/TURKEY
erlks44@hotmail.com*

KAYNAKÇALAR

- AKA, İsmail, “Anadolu’dan İran’a Göçler”, *Tarihten Günümüze Türk- İran İlişkileri Sempozyumu* (16-17 Aralık 2002 Konya), Ankara 2003.
- AKDAĞ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası (Celali İsyanları)*, Ankara 1999.
- ANGIOLELLO, Giovanni Maria, *Seyyahların Gözüyle Sultanlar ve Savaşlar*, (nşr. Tufan Gündüz), İstanbul 2012.
- ANNA Kommenna, *Alexiad (Anadolu’da ve Balkan Yarımadası’nda İmparator Alexias Komnenos Dönemi’nin Tarihi)*, (nşr. Bilge Umar), İstanbul 1996.
- AŞIKPAŞAOĞLU, *Tevarih-i Ali Osman: Osmanlı Tarihleri I*, (nşr. H. Nihal Atsız), İstanbul 1948.
- BALA, Mirza, “Erdebil”, *İA IV*.
BOA. MD. 29/209/488.
- EMECEN, Feridun M., *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2010.
- ERÖZ, Mehmet, *Hıristiyanlaşan Türkler, TKAE*, Ankara 1983.
- HAMDULLAH Mustawfi, *Nuzhat-Al-Qulub*, (nşr. G. Le Strange), London 1919.
- HİNZ, Walter, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, (nşr. Tevfik Bıyıklıoğlu), Ankara 1948.
- HOCA Sadettin Efendi, *Tacü’l Tevarih IV*, (nşr. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1992.
- İBN KEMAL, *Tevarih-i Ali Osman (VIII. Defter)*, (nşr. Ahmet Uğur), Ankara 1997.
- GÖKBEL, Ahmet, *Anadolu’da Varsak Türkmenleri*, Ankara 2007.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, “Arz ve Raporlarına Göre İbrahim Paşa’nın İrakeyn Seferindeki İlk Tedbirleri ve Fütuhâtı”, *Belleten*, XXI/83 (Ankara 1957).
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, “Kızıl-Baş”, *İA II*.
- GÜL, Muammer, *Orta Çağlarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu (Tarihi Arka Plan ve XII-XIV. Yüzyıl Moğol Hâkimiyeti)*, İstanbul 2010.
- GÜNAY, Ünver, Harun Güngör, *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi*, Ankara 1997.
- GÜNDÜZ, Tufan, *Son Kızılbaş Şah İsmail*, İstanbul 2010.
- GÜNDÜZ, Tufan, *Anadolu’da Türkmen Aşiretleri*, İstanbul 2010.
- KIRZIOĞLU, Fahreddin, *Kars Tarihi I*, İstanbul 1953.
- KOPRAMAN, K. Yaşar, *Mısır Memlükleri Tarihi*, Ankara 1989.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*, Ankara 1988.
- KÜTÜKOĞLU, Bekir, *Osmanlı İran Siyasi Münasebetleri I*, İstanbul 1962.
- MÜNECCİMBAŞI Ahmed Dede, *Sahaif-ül-Ahbar fi Vekayi-ül-a’sar II (Müneccimbaşı Tarihi)*, (nşr. İsmail Erünsal), 1976.
- PEÇEVİ İbrahim Efendi, *Peçevi Tarih I*, (nşr. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1981.
- REFİK, Ahmet, *Anadolu’da Türk Aşiretleri (966-1200)*, İstanbul 1988.
- RUMLU, Hasan, *Ahsenü’l Tevarih*, (nşr. Mürsel Öztürk), Ankara 2006.
- SAVAŞ, Saim, *XVI. Asırda Anadolu’da Alevilik*, Ankara 2013.
- SELÇUK, Ali, *Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar*, İstanbul 2008.
- SEVİM, Ali, *Anadolu’nun Fethi (Selçuklular Dönemi)*, Ankara 2000.
- ŞEKER, Mehmet, *Anadolu’nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı*, İstanbul 2006.
- SOLAKZADE Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solak-zade Tarihi II*, (nşr. Vahid Çabuk), Ankara 1989.
- STREUSAND, Douglas E., *Ateşli Silahlar Çağında İslam İmparatorlukları: Osmanlılar, Safeviler, Babürlüler*, (nşr. Bahar Fırat), İstanbul 2013.
- SÜMER, Faruk, “Anadolu’da Moğollar”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi I (SAD)*, Ankara 1970.

- SÜMER, Faruk, “Azerbaycan’ın Türkleşmesi Tarihine Bir Bakış”, *Bellekten* (Temmuz 1957), XXI/83.
- SÜMER, Faruk, *Safevi Devleti’nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara 1999.
- SÜMER, Faruk, “Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1/1.
- SÜMER, Faruk, *Oğuzlar (Tarihleri, Boy Teşkilatı ve Destanları)*, İstanbul 1999.
- URFALI Mateos, *Vekayi-namesi (952- 1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136- 1162)*, (nşr. Hrant D. Andreasyan, Ankara 2000.
- TARİH-İ KIZILBAŞAN (*Kızılbaşlar Tarihi*), (nşr. Tufan Gündüz), İstanbul 2015.
- TOGAN, A. Zeki Velidi, *Umumi Türk Tarihi’ne Giriş*, İstanbul 1981.
- TOGAN, A. Zeki Velidi, “Azerbaycan”, *İA II*.
- TURAN, Osman, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi I*, İstanbul 1996.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi II*, Ankara 1988.
- YAZICI, Tahsin, “Safeviler”, *İA X*.
- YINANÇ, Mükrimin H., “Cüneyd”, *İA III*.
- ZENO, Caterino ve Ambrogio Contarini, *Doğu’da Venedik Elçileri*, (nşr. Tufan Gündüz), İstanbul 2006.